

A magyar jobboldal (ellen)keretei a klímaváltságra- és mozgalomra

MIKECZ DÁNIEL, BÖCSKEI BALÁZS, VASALI ZOLTÁN

2018 nyarán a klímaváltozás kiemelt témává vált Magyarországon is, egyúttal a médianapirend rendszeres és különböző (köz) politikai kontextusban tárgyalt témája volt. A Fridays For Future a 2019-es európai parlamenti választások előtt tartotta az első nagyobb iltakozást Budapesten. Ugyanebben az évben immáron másodszer zajlott, civil szervezetek felhívására, a „Műanyagmentes július” kampány, amely a műanyag csomagolóanyagokhoz kapcsolódó környezetvédelmi problémákra fókuszált. Szemben a migrációval, mely témát illetően a kormányzó jobboldal már a krízist megelőzően kijelölte magát a témát, majd lett annak ügygazdája, a klímaváltozás esetén nem a jobboldal volt az elsődleges értelmezési keretet kijelölő alany. A kormányzó párt politikusai, továbbá a nyilvánosságnak a kormánypárttal politikai és kommunikációs szimbiózisban tartalmat fejlesztő jobboldali szereplői a klímaváltozás tagadásától kezdve a klímaaktivisták delegitimizálásán át a kérdés keresztény, természetvédelmi átkeretezéséig különböző reakciókkal éltek.

Orbán Viktor 2014-es tusványosi beszéde után – amelyben a 2010 utáni rezsimit „illiberális demokráciának” minősítette – a magyar politika kiemelkedő nemzetközi tudományos figyelmet kapott. Politikai rendszere többek között része lett a különböző rezsim- és populizmus-konceptualizálási vitáknak. Jelen tanulmányban azonban nem célja a populizmus körüli tartalmi viták ismertetése, az alábbiakban azon alapvető jellemvonásából indulunk ki, mely szerint az a társadalmakat két külön csoportra, nevezetesen a „korrupt elitre” és a „tisza emberekre” osztja fel (Mudde – Kaltwasser 2012). Ennek jegyében a populizmus stra-

tégia, stílus és módszer; e keret lehetővé teszi a populista politikusok számára, hogy rugalmasan alkalmazkodjanak a politikai napirend változásaihoz. Ilyen változás 2018–2019-től a hangsúlyosan megjelenő éghajlatváltozás kérdése is.

Mivel a magyarországi környezetvédelmi politika az 1980-as évek antikommunista zöld mozgalomra vezethető vissza, amelyben jobboldali aktivisták is részt vettek, a környezet megóvása állandó eleme lehetett volna egy konzervatív világnézetnek is, azaz történhetett volna proaktív jobboldali kezdeményezés vagy reakció a klímavédelem felvállalására is. Ehhez képest a a fideszes politikusok és véleményvezérek a kortárs klíma mozgalom liberális, globalista, nyugati kezdeményezésként való értelmezésére helyezték a hangsúlyt. Jelen tanulmányban ennek bizonyítására 2018 tavasza és 2020 nyara között vizsgáltuk az éghajlatváltozásra adott kormánypárti reakciókat, a magyarországi populista jobboldal átkeretezési kísérleteit. Ennek keretében a diskurzuselemzés módszerével áttekintettük a magyarországi klímaváltozásról szóló narratívákat is.

A populista jobboldal a klímaváltságra keresztmetszetében

A magyarországi populizmusra vonatkozó konceptualizálási viták a fogalom szerteágazó használatának adnak keretet (Böcskei 2021). Mint fentebb jeleztük, jelen tanulmányban a populizmus egy minimáldefiníciójából indulunk ki, legfőbb jellemzőjének tekintjük a retorikai értelemben vett mi-ők (politikai) kategóriájában jelentkező politikai gondolkodást, az elitellenességet és a vox populi nyelvi eszköztárát. Meg kell jegyezni, hogy 2006 óta a jelenleg kormányzó jobboldal esetében jelentős változások ment keresztül az, ahogyan az „elit” fogalma tartalommal és aktorokkal feltöltődik. Míg 2010-et megelőzően döntően a kormányzó baloldal-liberális pártok, továbbá – a jobboldal állítása szerint – az azokhoz kapcsolódó neoliberalis gazdasági elit alkották, addig kormányra kerülve az elitet mindjobban a

nemzetközi pénzüzetek, az Európai Unió vezető szervei és tisztviselői, illetve a transznacionális civil szervezetek – függetlenül azok agendájától – képezik. Ezen entitásokhoz aztán szociológiai értelemben hozzárendel lokális (baloldali, liberális, zöld) eliteket is. Utalásképpen a későbbiekre és a zöldek példájánál maradva, az Európai Unió „zöldlobbija” helyi szövetségesének tekinti azokat a progresszív civil szervezeteket, amelyek – a kormány értelmezésében – egy szűk, gazdasági és kulturális elit aktuális életmódigényének kívánnak megfelelni, negligálva ezzel a magyar társadalom „valós problémáit”.

A kormányzat politikai gondolkodását, a hagyományos médiatartalmakhoz képest magasabb absztrakciós szinten megjelenítő *Kommentár* című folyóirat egyik szerzője, Uri Dénes Mihály „Konzervatív válaszok az ökológiai válságra” című írásában például így fogalmaz a 2020-es év elején: „Avantgardista hevíletében gyakorta vindikálja magának a jogot a baloldal arra, hogy a környezeti válságra először az ő értelmezőik hívták fel a figyelmet (...) Az elmúlt években rendszeressé vált »klímaváltozás elleni harcot« progresszív (techno)társadalmi (és nem csekély mértékben baloldali/forradalmi) utópiák forgatókönyvei szerint elképzelő résztvevők számára generációs érzést és politikai identitást biztosítanak. E cél alkalmasint megelőzi magát a környezetvédelmet is, amennyiben az ilyen demonstrációkon jellemző akcionizmus (lásd a különféle performanszokat, például a »behalást«) a természet védelmét spektakulummá változtatja” (Uri 2020: 43–44). Ezen álláspont, elméletibb megközelítést tekintve, a kortárs magyar jobboldali nyilvánosság kivételei közé tartozik, bár ebben is megnyilvánulnak a zöldkérdést antiutópista, „társadalmi mérnökösödésnek” tekintő jellemzők. Az idézet azt világosan illusztrálja, ahogyan a magyar jobboldali gondolkodásban a környezetvédelmi kérdések egy bizonyos elit kritikájában lokalizálódnak. Mint a tanulmány diskurzuselemző részében is olvasható, a populizmusra azon alapjellemezője, miszerint „mi és ők” relációban értelmezi a politikát, ahol is a „mi” a népet öleli fel, amelyre „ők” (jelen esetben a nemzetközi zöld szervezetek és lobbik) kívülről akarnak ráerőltetni egy agendát

és ideológiát, bevettnek tekinthető a magyar jobboldal médiakeretezésében.

Az Európa más országaiban jelen lévő jobboldali populista pártok zöldérzékenysége és közpolitikai hangsúlyai ehhez képest szétértartóbb képet mutatnak. A FIIA (*Finnish Institute of International Affairs*) a dán, a svéd és a finn jobboldali populista pártokat vizsgálva klímaváltozás-tagadók, klímanacionalisták és klímakonzervatívok mentén különíti el az északi jobboldali populista pártokat (Vihma et. al. 2020). A tagadók nem látják az ökológiai folyamatokban az emberi cselekvők felelősségét. Ez megnyilvánul az éghajlatváltozás hatásainak alábecslésében, illetve az éghajlatváltozás, továbbá az emberi tevékenység közötti összefüggés tagadásában – hangsúlyozva, hogy a klímaváltozás folyamata tudományosan nem bizonyított. Politikai értelemben a liberális elit összeesküvésének tekintik, kitégítva ezt a liberálisok globális együttműködésére.

Az éghajlatváltozás tagadása esetében jellemzően egy olyan amerikai jelenségről és értelmezési keretről kell beszélni, amelyben részt vesznek a fosszilis üzemanyagokkal foglalkozó vállalatok, konzervatív agytrösztök és a velük együttműködő tudományos szakemberek (Dunlap – Aaron 2011). Az 1980-as években a Reagan-kormány alatt egyre erősebb lett a közvélemény érzékenysége a környezetvédelem iránt (Dunlap 1987), az éghajlatváltozás tagadása pedig a konzervatívok új stratégiájának része lett, ami nem magát a környezet védelmét, hanem a környezet romlásának bizonyítékait kérdőjelezte meg (Dunlap – Aaron 2011). Az éghajlatváltozás tagadása összhangban van a gazdasági dereguláció és a többletfogyasztás konzervatív koncepciójával azáltal is, hogy optimista véleményt fogalmaz meg a modernitásról és a gazdasági fejlődésről. Az éghajlatváltozást tagadók, illetve szkeptikusok állítása szerint a klímatudomány politikailag a baloldal irányába elfogult, egy „ócska tudomány” (*junk science*), míg maguk az éghajlatszeptikusok „az igazságot fogalmazzák meg a hatalom felé” (Jacques 2006).

A FIIA elemzése alapján a klímanacionalisták elismerik a klímaváltozás folyamatát, annak magyarozatául elfogadják az

emberi tényezőket, ugyanakkor megoldásnak elsődlegesen nem a nemzeti vagy uniós cselekvést gondolják. Logikájuk szerint országaik Kínával vagy az USA-val szemben csak a globális kibocsátás töredékéért felelősek. Elfogadják a tudományos állításokat, de hangsúlyoznak azokkal kapcsolatban bizonytalanságokat is, nem tagadva azonban az emberi aktivitás felelősségét. Természetesen kiállnak amellett, hogy saját nemzetállami termelésük és iparuk kevésbé szennyező, mint másoké. Realista módon értelmezik a klímahívásokat, és hasonlóan a klíma-konzervatívokhoz, elutasítják a pánikdiskurzusokat. A klíma-konzervatívok álláspontja annyiban tér el a klímanacionalistáktól, hogy véleményük szerint a jelenlegi új, környezettudatos technológiai innovációkkal lehet kezelni a változásokat, és abban szerep jut a nemzeti és az uniós szinteknek is, ugyanakkor csupán olyan mértékben, hogy az minimális költségekkel járjon a nemzetállami gazdaságokra, illetve a nemzeti szuverenitásra nézve (Vihma et al. 2020).

Az amerikai konzervatívok egy jelentős része tagadja, hogy éghajlatváltozás az emberi tevékenység eredménye lenne, továbbá a környezet védelmét konfliktusmentesen összeegyeztethetőnek gondolják a gazdasági fejlődéssel (Buzogány – Mohamad-Klotzbach 2021; uők 2022), ebben az európai populista jobboldal ebben a tekintetben még megosztottabb. Míg az Egyesült Államokban az éghajlatváltozás tagadása összekapcsolható az erőteljes szabadpiaci elköteleződéssel, addig Európában a populista jobboldali pártok egymástól eltérő környezeti agendával rendelkeznek. Kostas Gemenis és szerzőtársai (2012) 12 nyugat- és dél-európai ország 13 populista és radikális jobboldali pártjának pártprogramját vizsgálták, és azt állapították meg, hogy a legtöbb populista radikális jobboldali pártban közös a géntechnológiával módosított növények használatának elutasítása, illetve többségükre jellemző, hogy nem támogatják a zöld adók bevezetését sem. Érvelésük szerint a megújuló energiaforrások támogatási rendszerei, a vonatkozó hatékonysági kezdeményezések, a kibocsátás-kereskedelem szabályozása vagy például a szénadó, ártanak a gazdaságnak és a nemzeti iparágak verseny-

képességének. Az atomenergia kérdésében viszont megosztottak. Számos európai populista és radikális jobboldali párt nem osztja az USA-beli konzervatívok optimizmusát a modernitás és a haladást illetően, különösen a génmódosított élelmiszerek vagy az atomenergia esetében. A republikánus agytrösztök világa egyébként jelentős mennyiségű tudást termelt ebben a kérdésben: 1972 és 2005 között az éghajlatszepteikus könyvek 92 százaléka republikánus *think-tank*ek gondozásában jelent meg (Jacques et al. 2008).

Egyes európai jobboldali pártok összekapcsolják a környezetvédelmet a bevándorlás elutasításával, valamint a nacionalista alapú energiafüggetlenség támogatása is tipikus jellemzőjük. A Brit Nemzeti Párt és a Dán Néppárt a kontinens radikális jobboldali pártjaitól eltér annyiban, hogy mindkét párt számára kiemelten fontos az esztétizált, vidéki táj, ami a nemzeti identitás gyökereként is szolgál (Forchtner – Kølvræa 2015). A nemzettől és hazától elválaszthatatlan természet és az önellátás idealizálása további európai populista radikális jobboldali narratíváknak is, ha kevésbé hangsúlyos, de fontos eleme (Forchtner 2019). A klímaváltozás elleni küzdelem terén folytatott nemzetközi együttműködésben ugyanakkor a nemzeti szuverenitás fenyegetését látják. Fontosabb számukra az energiafüggetlenség és az önellátás, amelyek garanciái a nemzeti szuverenitásnak.

Az előbbiekhöz hasonló narratívák fedezhetők fel a németországi radikális jobboldal klímaváltozásra vonatkozó kommunikációjának elemzése során is (Forchtner et al. 2018). Ilyenek a tudományellenes érzelmek, a kutatók politikai elfogultsággal történő vádolása, a klímával kapcsolatos szakpolitikák azonosítása globális hatalmi törekvésekkel, a zöld politikának a baloldal új változatával való azonosítása, valamint annak hangsúlyozása, hogy a környezeti szakpolitikák költségeit végső soron a „hétköznapi emberek” fizetik meg. Érvelésük alapján a kibocsátást csökkentő politika magasabb energiaárakhoz vezet, amely így aláássa a társadalmi igazságosságot.

Matthew Lockwood (2018) a jobboldali populisták éghajlatváltozással kapcsolatos szkepticizmusa kapcsán annak struk-

turális és ideológiai magyarázatát különbözteti meg. A strukturalista megközelítés abból indul ki, hogy a környezetvédelmi politikák az ipari szerkezetváltással veszélyeztetik a jobboldali populizmus szavazói bázisát képező férfi munkásosztály egzisztenciáját. Az ideológiai magyarázat szerint – amelyet Lockwood meggyőzőbbnek talál – a populisták a környezetvédelmet liberális, kozmopolita koncepciónak tekintik, továbbá a tudományos érvelés idegen a populista retorikától. Más pártok esetében az éghajlatváltozás tagadása hasonló logika mentén illeszkedik a hatalommal szemben gyanakvó populista hagyományba (Brown 2014). Az Egyesült Királyság szavazóit vizsgálva a populista attitűdök és az éghajlatváltozással kapcsolatos szkepticizmus összefüggését empirikus adatok is megerősítették (Huber 2020).

A radikális jobboldalon Magyarországon az időközben támogatottságában visszaeső Jobbik 2013-as programjában jelent meg a környezetvédelem és a jövő nemzedékek iránti felelősségvállalás (Bíró-Nagy et al. 2013). Előtte a párt 2010-es évek eleji programjában a nemzeti táj idealizálása mellett különösen hangsúlyos volt a globális kapitalizmus mint környezetpusztító és embertelen erő, továbbá a természetes helyi közösségek szembeállítása (Kyriazi 2019). A Jobbik környezeti érzékenységének egyik fontos motivációja volt a magyarországi környezetvédő mozgalom nyitottsága a jobboldal felé; e hagyomány genezise a környezetvédelmi mozgalmak számos ágának rendszerváltás előtti antikommunista identitásában keresendő. A rendszerváltást megelőzően Magyarországon a környezetvédő, kiránduló-túrázó és természetvédő mozgalom a rendszerkritikusok ernyőmozgalmává vált, úgy is, mint a rendszerváltás legfontosabb környezetvédő mozgalma, a Bős-Nagymarosi gát és vízerőmű ellen tiltakozó Duna Kör. A Duna-mozgalom aktivistái később különböző, így például jobboldali pártokban folytatták közéleti szerepvállalásukat (Hajba 1994).

Mindezek tükrében a tartalomelemzés előtt szükségesnek látjuk, hogy a 2010 után kormányzó magyar populista jobboldal környezetvédelmi karakterét is bemutassuk, különös tekintet-

tel arra, hogy egy erőteljes ideológiai ambíciókkal rendelkező kormányzó erőt vizsgálunk. Jellemző rá azonban, hogy közpolitika-alkotásában az ortodox elképzelések mellett éppúgy képvisel heterodox elképzeléseket is, deduktív gondolkodás helyett pedig pragmatizmussal él. A Fidesz–KDNP-kormány számára a közpolitikabarkácsolás jegyében az eszmei gondolatok kevéssé „hálók”, sokkal inkább „szerszámosládák”, amelyekből kiválasztja a számára ideológiailag illeszkedőt (Körösenyi et al. 2020: 176). Ez jelen esetben a környezetvédelmi kérdések és kihívások elismerését jelenti, ugyanakkor a megoldásokat a kormány hozzáigazítaná a nemzetállami szuverenitás hangsúlyozásához és a klímakonzervatív közpolitikához.

A kormányzó populista magyar jobboldal környezetpolitikai karaktere

A Fidesz akkor szerezte meg első kétharmados felhatalmazását, amikor a Lehet Más a Politika (LMP) ökopártként 2010-ben 7,48%-os eredményével parlamenti párttá vált. Ezt követően a kormányzó jobboldal úgy alakította át a kormányzati szerkezetet, hogy a zöld ügyek az agrárpolitikai tárca alá rendelődjének. Ennek jegyében 2010-ben megszűnt a Környezetvédelmi Minisztérium mint önálló intézmény. Ez a lépés elsősorban úgy értelmezhető, hogy a kormány ezt a témát háttérbe akarta szorítani, ugyanis a fenntartható fejlődés szempontjai az ő számára nem értelmezhetők a „jó kormányzás” keretei között (G. Fodor – Stumpf 2008), hanem elsősorban akadályoztatásként jelenkeznek. A zöld normák és a környezetvédelmi értékek érvényesülése úgy került a minimumra Magyarországon, hogy nagyrészt azokat az intézményeket szüntették meg vagy lehetetlennítették el, amelyek ezeket addig képviselték.

A regnáló jobboldal kormányzati karakterét egy olyan állami dominanciát feltételező identitás kialakítása jellemzi, amely aktívan érvényesíti a környezetpolitika regulatív jellegét. A jog-

követés és a szabályok betartatása fontos része a környezetpolitika eszköztárának, de a fentebb ismertetett közpolitikai bar-kácsolás jegyében csak akkor, ha az piackompatibilis, továbbá a résztvevők motivációit is támogató rendszer keretei között alkalmazták. Az úgynevezett szuverenista környezetpolitika elsősorban arról szól, hogy a politikai hatalmat szerzett döntéshozók hogyan értelmezik a saját felhatalmazásukat. A kormánypártok 2019-ben kezdték kialakítani azt az ideológiai hátteret, amivel egy minimális zöld elkötelezettséget fel tudnak mutatni, válaszul a nyilvánosságból és a külföldről érkező kritikákra. A kereszténydemokrácia jegyében – ahogy nyugati példákon is láttuk – a teremtésvédelemre fűzik fel annak az értékrendnek a fontosságát, amelynek révén szerintük a természeti erőforrások használata összhangba hozható a megőrzéssel. Álláspontjuk szerint ez a hozzáállás elég ahhoz, hogy fogyasztásunk ökológiai terhelését kontroll alatt tartsuk, pedig minden bizonnyal a körülöttünk tapasztalható problémák jelentős része önmagában megelőzés és helyreállítás nélkül már nem kezelhető (Vasali 2019). Stella Schaller és Alexander Carius elemzése (2019) számos dimenziót vizsgálva a Fideszt a klímaválság tekintetében az afirmatív jobboldali pártok közé sorolja, amely elismeri a tudomány állításait és eredményeit. Magyarország energiaszektora kevésbé szén-dioxid-intenzív, nagyobb részarányú a földgáz, a kőolaj és az atomenergia részesedése az energiamixben, így Magyarország nemzeti kibocsátása az EU-átlag alatt van. A Fidesz aktív támogatója volt a Párizsi Egyezménynek, egyúttal kihasználva azt, hogy belföldön kevésbé ambiciózus szabályozási politikát folytat. Meg kell jegyezni azonban azt is, hogy Áder János személyében egy olyan köztársasági elnök volt hivatalban, aki a környezet-, különösen a vizek védelmének és biztonságának kérdését profilja részének tekintette. Kevés példa van arra, hogy miniszterelnöki szintre emelkedett volna a kérdés, ilyen volt, amikor 2020 januárjában Orbán Viktor miniszterelnök sajtótá-

jékoztatón jelentette be, hogy a magyar kormány klímaváltozási cselekvési tervet fog kidolgozni.¹

A jobboldali éghajlatváltozás tagadásának szakirodalmi áttekintése alapján, valamint a magyar kontextus figyelembevételével azt vizsgáljuk, hogy a klímamozgalomra vonatkozó jobboldali ellenkeretezésben milyen elemek jelennek meg, úgy is, mint a klímavédelmi szakpolitikák szembeállítása a „hétköznapi emberek” gazdasági érdekeivel és a családok igényeivel. További keret lehet a Nyugat-kritika vagy éppen -ellenesség, a nemzeti szuverenitás hangsúlyozása a globális klímarezsimmel szemben. Az energiapolitika kapcsán keretként az önellátás, valamint az atomenergia használatának támogatása jelenhet meg. A diskurzuselemzés során vizsgáljuk azt is, hogy a hazai táj és környezet idealizálása és a kereszténységre való hivatkozások is megjelennek-e a jobboldali keretezésekben.

Módszer és adatok

A klímamozgalomra vonatkozó jobboldali értelmezési kereteket tartalomelemzés segítségével vizsgáltuk. Újság- vagy véleménycikkek tartalomelemzése bevett módszere a klímaváltozással foglalkozó médiatartalom-kutatásnak és kommunikációtudománynak (Boykoff 2007, Metag 2016, Schäfer – Saffron 2017). Míg a hivatkozott kutatásokban a módszert annak megértésére használják, hogy egyes kérdéseket – például az éghajlatváltozást – hogyan mutatja be a média, ebben a részben a tartalomelemzéssel a magyarországi jobboldal klímamozgalomra és éghajlatváltozásra vonatkozó értelmezési kereteit, interpretációs sémáit azonosítottuk.

Zárt, előre véglegesített kódkönyvet nem lehetett használni a kódolási folyamat során, hiszen a szakirodalmi áttekintés elle-

¹ Orbán Viktor évindító nemzetközi sajtótájékoztatója, 2020. január 9. <https://www.miniszterelnok.hu/orban-viktor-evindito-nemzetkozi-sajtotajekoztatoja/>. (Letöltés: 2022. március 25.)

nére sem ismert minden értelmezési keret. A szakirodalmi áttekintés alapján 18 keretet határoztuk meg előre, közülük hat nem jelent meg a korpuszban. Magán a kereten kívül kódoltuk a keret típusát (diagnosztikai, prognosztikai, motivációs), a keretek protagonistáit és antagonistáit, valamint a metaadatokat, vagyis a közzététel dátumát, a cikk forrását és címét. A diagnosztizáló értelmezési keretek az aktuális helyzetet, problémát kívánják értelmezni, a prognosztizáló keretek valamilyen megoldást javasolnak, míg a motivációs keretek a cselekvés fontosságáról, értelméről szólnak (Benford és Snow 2000). Annak érdekében, hogy átfogó kép alakuljon ki a kormányzó jobboldal klímaváltozással kapcsolatos narratívájáról, a kormány közvetlen kommunikációját és jobboldali véleménycikkeket vontunk be a tartalomelemzésbe. Ennek megfelelően a cikkek forrása a magyar kormány sajtóközleményeinek központi oldala, a kormány.hu, valamint a 2019 februárjától ismét a jobboldali sajtóirodalom részeként megjelenő Magyar Nemzet napilap online változata, a Magyar Nemzet Online (mno.hu) volt.

A sajtótörténetileg is legismertebb jobboldali napilap Magyar Nemzet a KESMA (Közép-európai Sajtó és Média Alapítvány) kormánypárti médiakonglomerátumához tartozik, amely az egyetlen országos szinten terjesztett politikai napilap a portfólióban. Noha nem minden véleménycikket magukat jobboldalíként meghatározó szerzők írnak, az azonban feltételezhető, hogy a szerkesztőknek a véleménycikkekkel kapcsolatos szerkesztési és tartalmi elvei illeszkednek a magyarországi jobboldal politikai agendájához. A tartalomelemzés korpusza a 2019. március 1. és 2020. július 22. közötti időszak cikkeiből áll. A vizsgálat tehát kiterjed olyan időszakokra is, amikor a zöld kérdések kevésbé voltak a politika és média napirendjén, egészen annak korábban nem tapasztalható emelkedéséig.

Mindkét vizsgált online oldalon a „klíma” keresőkifejezést használtuk a releváns cikkek azonosításához, az mno.hu-n publicisztikákra szűkítve. Ezek a véleménycikkek a Magyar Nemzet nyomtatott változatában is megjelentek. A cikkeket egy kódoló manuálisan kódolta. Ha egy értelmezési keret nem illeszkedett

a korábban meghatározott keretek közé, akkor új kategóriát hoztunk létre. A kódolás megbízhatóságát a kódkönyv és a keretek felülvizsgálata biztosította a kódolási folyamat után, amikor az értelmezési kereteket kategóriákba rendeztük. Az elemzés során az mno.hu 97 cikkében 122, a kormány.hu 76 cikkében 49 keretet azonosítottunk. Az mno.hu-n 78 keret 2019-es, 44 pedig 2020-as. A kormány.hu-n egy keret 2018-ból, 14 keret 2019-ből, 34 pedig 2020-ból származik. Ennek alapján a jobboldali véleményvezérek gyakrabban reagáltak a klímamozgalom kihívására, és intenzívebben foglalkoztak a témával, mint a kormány.

A tartalomelemzés eredményei

A tartalomelemzés alapján megállapítottuk, hogy a Magyar Nemzet értelmezési kereteinek többsége diagnosztizáló jellegű volt, tehát az aktuális események értelmezését adták az olvasók számára, azonosították az ellenfeleket és szövetségeseiket, míg a kormány.hu oldalon a prognosztikai keretek aránya jóval magasabb. A prognosztikai keretek megoldást javasolnak a problémára, amely a kormány.hu esetében környezetpolitikát, aktuális intézkedéseket és a kormány jövőbeli terveit érintette (1. táblázat).

1. táblázat. Keretek száma és típusa (N=171)

	diagnosztizáló	motivációs	prognosztizáló
mno.hu	111	0	11
kormany.hu	25	2	22

Ami a protagonista–antagonista kereteket illeti, Magyar Nemzet esetében 50 protagonista és 79 antagonista keret volt azonosítható (2. táblázat). A leggyakrabban a magyar kormány és azzal megfeleltethető más cselekvők jelentek meg protagonistaként, mint pl. a Fidesz vagy Magyarország. Az emberiség, mint általános entitás hatszor fordult elő protagonistaként, négyszer

2. táblázat. Szereplők a Magyar Nemzetben (N=131)

Magyar Nemzet			
Protagonista	Keretek száma	Antagonista	Keretek száma
Fidesz, kormány, Magyarország	19	baloldaliak, liberálisok, ellenzékiek	31
emberiség	6	globális elit	10
idős állampolgárok	5	környezetvédő aktivisták, klímamozgalom	8
családok	4	tudósok	7
nemzeti-konzervatívok, hazafiak	4	Greta Thunberg	6
szuverenisták	2	az emberiség, az emberi természet	4
Európa, európai politika	2	Soros György	3
józanul gondolkodó, hétköznapi emberek	2	fogyasztói kultúra	2
Balkáni országok	1	EU	2
keresztények	1	bevándorlók	2
cégek, vállalatok	1	civil szervezetek	2
helyi közösségek	1	kommunisták	1
természet	1	EPP	1
terhes nők	1	német zöldek	1
		kormány	1

viszont antagonistaként. Az első esetben a természet védelmének lehetséges aktora volt, míg az utóbbi esetben a rövidlátó emberi természetet lehet felelőssé tenni a környezet szennyezéséért. Az idős polgárok, a családok és a konzervatív politikai közösség is visszatérő protagonisták voltak. Míg a hétköznapi emberekre hivatkozás a populista rezsimek szokásos jellemzője, protagonistaként mégis csak kétszer jelenik meg a vonatkozó

keret, akárcsak a helyi közösségek, amelyek kulcsfontosságú hivatkozási pontok a környezetvédők és a jobboldal számára is. A leggyakoribb antagonisták a politikai baloldal, a liberálisok és a magyar ellenzék volt. Ebbe a kategóriába tartoztak az európai baloldaliak és a liberálisok is. A véleménycikkek második leggyakoribb antagonistája a globális elit volt. Míg Soros György a 2015-ös menekültválság óta a kormányzati kampányok központi negatív alakja, a neve csupán háromszor került elő, többnyire a globális elit részeként. Ennek ellenére nem ő az egyetlen konkrét személy, aki antagonistaként jelenik meg. A jobboldali véleményvezérek Greta Thunberget, mint a 2018–2019-es klímamozgalom arcát szintén antagonistaként azonosították. A tudósok, szakértők hétszer jelentek meg antagonistaként, ami klímatudomány iránti szkepticizmusra utal.

A kormány.hu esetében a tartalomelemzés során több protagonistát lehetett azonosítani, mint antagonistát (3. táblázat). Az elemzett sajtóközlemények a szakpolitikai megoldásokra fókuszálnak, és a kormány cselekvési kompetenciáját hangsúlyozzák, nem csupán az antagonistákat hibáztatják. A kormányzati felületen a magyar kormány volt a leggyakrabban visszatérő protagonista, az ellenzék pedig a leggyakoribb antagonisták.

3. táblázat. Szereplők a kormány.hu-n (N=24)

kormány.hu			
protagonista	Keretek száma	antagonista	Keretek száma
Fidesz, kormány, Magyarország	14	ellenzék	3
jövő nemzedékek	2	Nyugati, régi EU-tagországok	2
új tagállamok	2		
józanul gondolkodó, hétköznapi emberek	1		

A jobboldali publicisták értelmezési keretei öt tág kategóriába sorolhatók (4. táblázat).² A legtöbb kategóriához azok a keretek tartoznak, amelyek azt állítják, hogy a klímamozgalom politikailag elfogult. Ez a leggyakrabban visszatérő keret, amely szerint a klímaváltozás körül hisztéria alakult ki, amelyet a szereplők politikai számításból erősítenek fel. Ez az értelmezés nem tagadja a klímaváltozást, viszont a klímamozgalom mögött olyan rejtett politikai szereplőket feltételez, amelyek az értelmezésében liberális, baloldali politikai erők.

4. táblázat. Keretek a Magyar Nemzetben (N=122)

Magyar Nemzet	
Keretek kategóriái	Keretek száma
A klímamozgalom politikailag elfogult	41
Szakpolitikák	20
Ellentétek	27
A klímaváltozás okai, a klímavédelem jellemzői	23
A klímamozgalom hiteltelen	11

A Magyar Nemzet második legszámosabb keret („ellentétek”) explicitebb ebben a tekintetben, hiszen a klímamozgalmat új baloldaliként keretezi, amely, mint „egy görögdinnye: kívül zöld, belül piros.” A lap véleménycikkei szerint nemcsak a klímamozgalom elfogult, hanem a klímatudomány is, amely állítás a fentebb is mertetett amerikai konzervatív narratívában is megjelenik. Az „ellentétek” kategóriájába összesen 27 keret tartozik. Ezek a keretek kiemelik a klímamozgalom és a globális klímavédelmi intézkedések ellentmondásait a konzervatív, jobboldali értékekkel. Ilyen érték a nemzeti szuverenitás, amely a jobboldali értelmezés szerint nem egyeztethető össze a globális klímavédelmi rezsimekkel. A konzervatív, jobboldali publicisták szembeállították a klímamozgalmat a családokkal is, annak

² A keretek részletesen a függelékben találhatóak.

a meglehetősen marginális vélemény kapcsán, miszerint kevesebb gyerekre van szükség az ökológiai lábnyom csökkentése érdekében. A Magyar Nemzet szerzői hangsúlyozták a klímamozgalom és az idősebb generációk közötti esetleges ellentmondásokat is: a klímaaktivistákat felelőtlennek, gyerekesnek és hálátlannak tüntették fel az előző generációkkal szemben. Az ellentétek között megjelenik a lokális kontra globális összehasonlítás, amely hagyományosan része a globalizációkritikus és a környezetvédő mozgalmak narratívájának.

A Magyar Nemzet értelmezési kereteinek harmadik legnagyobb számú kategóriája a klímaváltozás okaira és a klímavédelem jellemzőire összpontosít, e szerint az éghajlatváltozás valódi probléma. A legtöbb esetben azonban a kihívás legitimként való elfogadását követi a klímamozgalom politikai elfogultságának kerete. Ahogy azt a szakirodalmi áttekintés alapján feltételeztük, a véleménycikkek egy része a környezetvédelem keresztény gyökereire is utalt. Bár a magyarországi környezetvédő mozgalom a demokratikus átmenet előtt antikommunista ernyőmozgalom volt, csak egy keret foglalkozott a környezetvédelem jobboldali jellegével.

A negyedik típus, azaz a szakpolitikai keretek közül hét állította azt, hogy az atomenergia éghajlatbarát, valamint egy ellenzéki képviselő véleménycikkének egyik kerete ennek ellenkezőjét állította. A kategóriába tartozó többi keret a fejlett és a szennyező országok felelősségét emelte ki, amelyben felfedezhető némi Nyugat-ellenesség. A szakpolitikák között van továbbá utalás a kereszténységre és a családokra is.

A Magyar Nemzet véleménycikkeinek utolsó kategóriája azt sugallja, hogy a klímamozgalomnak nincs hitelessége. Itt jelenik meg az amerikai konzervatívokra jellemző „ócska tudomány” narratívája, és az a megállapítás is, miszerint a klímamozgalom gazdasági érdekeket szolgál. Az is felmerül, hogy a klímamozgalom túlreagálja a környezeti problémákat, valamint Greta Thunberg hitelességét kezdi ki a vád, mi szerint valójában a családja használja ki a fiatal aktivistát.

5. táblázat. Keretek a kormány.hu-n (N=49)

kormany.hu	
Keretek	Keretek száma
Szakpolitikák	39
A klímaváltozás okai, a klímavédelem jellemzői	7
A klímamozgalom politikailag elfogult	3

A kormány.hu-n szereplő értelmezési keretek (5. táblázat) döntő többsége szakpolitikai tartalmú, ennek ellenére itt is jelen vannak a „valódi probléma” és a „klímahisztéria” keretek. A kormány a sajtóközleményekben gyakran hangsúlyozza, hogy a klímavédelmet nem szabad a szegényebb országok kárára megvalósítani, ami azt is magában foglalja, hogy a fejlettebb, gazdagabb országoknak többel kell hozzájárulniuk a klímavédelem költségeihez. Az eredmények azt mutatják, hogy a kormány politikájával kapcsolatos keretek célja, hogy az éghajlatváltozás kérdését a közpolitikaalkotás jellegének megfelelően a kormány általános politikai napirendjéhez illesszék. Ezért kerül a keretek közé az atomenergia, mint klímabarát energiaforrás, valamint a gazdasági növekedés kérdései. Emellett a családok és a jövő generációk, vagyis a felnövekvő generációk a szakpolitika kialakításának legfontosabb referenciapontjai. Annak megállapításával, hogy az éghajlatváltozás nem szavakkal, hanem cselekedetekkel küzdhető le, a kormány hangsúlyozza a politikai cselekvés fontosságát, ezért kiemeli saját cselekvési kompetenciáját. Utóbbi ellentétben áll a klímamozgalom és az ellenzék cselekvésével, ami értelemszerűen nem szakpolitikai, hanem a szóbeli és tiltakozó fellépés. A nemzeti tájra, környezetre való hivatkozás itt csak egyszer jelenik meg a Kárpát-medence éghajlati alkalmazkodóképességének kapcsán.

Következtetések

2019-ben az éghajlatváltozás, a globális felmelegedés hirtelen meghatározó politikai kérdéssé vált Magyarországon, ugyanakkor a kormányzat – szemben a migráció kérdésével – nem kezdeményező, hanem reaktív helyzetben volt. A Magyar Nemzet véleménycikkeinek, valamint a kormány.hu-n megjelenő sajtóközleményeknek a tartalomelemzése kimutatta, hogy a magyar jobboldal esetében hasonló értelmezési keretek jelennek meg az éghajlatváltozással kapcsolatban, mint a nyugat-európai jobboldali populista pártok és mozgalmak narratívájában. Nem tagadják a klímaváltozást, de kezelését a nemzetállami gazdaságra és a nemzeti szuverenitásra tekintettel tartja csak elfogadhatónak. A klímakonzervatív keret mellett a klímamozgalmat úgy is értelmezik, mint új baloldaliságot, amelynek háttérben politikai érdekek fedezhetőek fel. A rejtett politikai és gazdasági érdekek kiszolgálása és a politikai baloldal új formájának vádjával a klímamozgalom hitelességét kérdőjelezi meg. Egyes amerikai konzervatívoktól eltérően tehát sem a jobboldali véleményvezérek, sem a kormány nem a klímaváltozás tényét tagadta. A véleménycikkek értelmezési keretei felvetették a klímamozgalom és egyes társadalmi csoportok, valamint a politikai koncepciók közötti ellentéteket is. Ide tartoznak az idősek, a családok és a nemzeti szuverenitás. A két utóbbi a Fidesz-kormány politikai agendájának sarokkövét jelentik.

A szakpolitikák kapcsán a legfontosabb kérdés az atomenergia klímabarát jellege mind a Magyar Nemzetben, mind a kormány.hu-n. Ezek a keretek összhangban vannak a kormány Oroszországgal kötött megállapodásával a paksi atomerőmű bővítéséről. A másik, bizonyos mértékig Nyugat-ellenes konnotációval rendelkező keret azt állította, hogy a klímavédelmet nem szabad megvalósítani a fejlődő országok vagy a magyar családok költségein. A magyar kormány saját szakpolitikai cselekvőképességét emelte ki, azáltal, hogy azt a klímamozgalom és a magyar ellenzék verbális, tiltakozó akcióival vetette össze. A kereszténységre való hivatkozás, a nemzeti, hazai természet

idealizálása és a „hétköznapi” emberekre való kifejezett utalás jelen voltak, de nem volt jelentős a klímamozgalomra adott reakcióban. A protagonisták a Fidesz és a magyar kormány, míg a fő antagonisták a liberális és baloldali pártok, a magyar ellenzék és a globális elit voltak. Konkrét személyekként Soros Györgyöt és Greta Thunberget említették antagonistaként a jobboldali véleményvezérek.

Az eredmények azt mutatják, hogy a magyar populista jobboldal narratív reakciója a magyar kormány általános kommunikációs és politikai napirendjét követte, nem pedig a nyugat-európai populista pártok és mozgalmak diszkurzív mintáit. Okkal feltételezhető, hogy ez az összefüggés a magyarországi populista jobboldal kormányzati pozíciójának és erős centralizációjának következménye.

Függelék

A Magyar Nemzet részletes keretei

Keretek	Keretek száma
A klímamozgalom politikailag elfogult	41
„klímahisztéria” - valódi probléma politikai kihasználása	23
a klímamozgalom az új baloldal	16
a klímatudomány elfogult a politikai baloldal felé	2
Szakpolitikák	20
az atomenergia klímabarát	7
a szennyezők fizessenek	3
energiafüggetlenség, önellátás	2
életmódváltásra van szükség	2
az atomenergia nem klímabarát	1
gazdasági ösztönzőket kell bevezetni	1
Magyarország jól teljesít a klímaváltozás elleni küzdelemben	1
a család és a kereszténység támogatja az klímapolitikát	1
optimista vélemény a tudományról	1
pesszimista vélemény a modernségről és a gazdasági fejlődésről	1
Ellentétek	27
a globális klímarezsim korlátozza a nemzeti szuverenitást	9
a klímamozgalom család-, és idősellenes	8
globalizáció kontra lokalizmus	2
az éghajlatváltozás fokozza a migrációt	2
az emberi társadalmak nem választhatók el a természettől	1
A klímaváltozás okai, a klímavédelem jellemzői	23
valódi probléma	17

a kereszténység lényegében környezetvédő	3
a klímaváltozás a természet immunválasza	1
éghajlatváltozás emberi tényezőjének tagadása	1
a környezetvédelem jobboldali ügy	1
A klímamozgalom hiteltelen	11
hamis tudomány	3
a klímamozgalom túlereagál	2
Greta Thunberget kihasználja a családja	2
a klímaváltozás középosztályi probléma	2
„klímabiznisz”	1
a környezetvédelem a rossz lelkiismeretből fakad	1

A kormány.hu részletes keretei

Keretek	Keretek száma
Szakpolitikák	39
a klímavédelmet nem szabad a szegényebb országok kárára megvalósítani	7
az atomenergia klímabarát	5
az éghajlatváltozás ellen nem szavakkal, hanem tettekkel lehet küzdeni	4
a klímavédelem és a gazdasági növekedés összeegyeztethető	4
a klímavédelem nem valósulhat meg a családok kárára	4
energiafüggetlenség, önellátás	3
Magyarország jól teljesít a klímaváltozás elleni küzdelemben	3
az éghajlatváltozás elleni küzdelem, mert a jövő nemzedékei örökölhetnek egy jobb Magyarországot	2
fizessenek a szennyezők	2
az éghajlatváltozás elleni küzdelem széles társadalmi együttműködést igényel	2

a zöld gazdaság mint lehetőség	1
biztonságos, zöld környezet a családok számára	1
a Kárpát-medence a megfelelő politikai tervezéssel alkalmazkodhat az éghajlatváltozáshoz	1
A klímaváltozás okai, a klímavédelem jellemzői	7
valódi probléma	7
A klímamozgalom politikailag elfogult	3
“klímahisztéria” - valódi probléma politikai kihasználása	3

Irodalom

Benford, R. D., & Snow, D. A. (2000). Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment. *Annual Review of Sociology*, 26(1), 611–639. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.26.1.611>

Boykoff, M. (2007). Flogging a dead norm? Newspaper coverage of anthropogenic climate change in the United States and United Kingdom from 2003 to 2006. *Area*, 39(4), 470–481.

Böcskei, B. (2021). Kormányzó populizmus – A Fidesz ellenségesség identitás-konstruáló populizmusa. *Politikatudományi Szemle*, 30(4), 61–79.

Brown, M. (2014). *Climate science, populism, and the democracy of rejection: Köt. Culture, politics and climate change: How information shapes our common future* (Deserai Crow and Maxwell T. Boykoff).

Buzogány, Á., & Klotzbach, M. (2022). *Environmental populism* (M. Oswald). Cham: Springer International Publishing.

Buzogány, Á., & Klotzbach, M. (2021). *Populism and nature – The nature of populism: New perspectives on the relationship between populism, climate change, and nature protection* (Springer).

Coen, M. (Szerk.). (2014). *Human Trafficking, Smuggling and Illegal Immigration: International Management by Criminal Organizations*. IOS Press, [2011].

Dunlap, R. E. (1987). Polls, pollution, and politics revisited public opinion on the environment in the Reagan era. *Environment: Science and Policy for Sustainable Development*, 29, 6–37.

Dunlap, R. E., & McCright, A. M. (2011). *Organized climate change denial: Köt. Oxford Handbook of Climate Change and Society* (John S. Dryzek, Richard B. Norgaard, and David Schlosberg). Oxford: Oxford University Press.

Forchtner, B. (2019). *Looking Back, Looking Forward: Some preliminary conclusions on the far right and its natural environment(S): Köt. The Far Right and the Environment* (Forchtner, Bernhard). Routledge.

- Forchtner, B., & Kølvrå, C. (2015). The nature of nationalism: Populist radical right parties on countryside and climate. *Nature and Culture*, 10, 199–224.
- Forchtner, B., Kroneder, A., & Wetzel, D. (2018). Being skeptical? Exploring far-right climate-change communication in Germany. *Environmental Communication*, 12(5), 589–604. <https://doi.org/10.1080/17524032.2018.1470546>
- G. Fodor, G., & Stumpf, I. (2008). Neoweberi állam és jó kormányzás. *Nemzeti Érték*, 2008(4), 5–6.
- Gemenis, K., Katsanidou, A., & Vasilopoulou, S. (2012). *The politics of anti-environmentalism: Positional issue framing by the European radical right*. MPSA Annual Conference, Chicago, IL, USA. <https://ris.utwente.nl/ws/portal-files/portal/6153509/MPSA.pdf>
- Hajba, É. (1994). The rise and fall of the Hungarian greens. *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, 10(3), 180–191. <https://doi.org/10.1080/13523279408415267>
- Huber, R. A. (2020). The role of populist attitudes in explaining climate change skepticism and support for environmental protection. *Environmental Politics*, 29(6), 959–982. <https://doi.org/10.1080/09644016.2019.1708186>
- Jacques, P. J., Dunlap, R. E., & Freeman, M. (2008). The organisation of denial: Conservative think tanks and environmental scepticism. *Environmental Politics*, 17(3), 349–385.
- Körösenyi, A., Illés, G., & Gyulai, A. (2020). *Az Orbán-rezsim. A plebiszciter vezérdemokrácia elmélete és gyakorlata*. Osiris.
- Kyriazi, A. (2019). *The environmental communication of Jobbik: Between strategy and ideology: Köt. The Far Right and the Environment* (Forchtner, Bernhard). Routledge.
- Lockwood, M. (2018). Right-wing populism and the climate change agenda: Exploring the linkages. *Environmental Politics*, 27(4), 712–732. <https://doi.org/10.1080/09644016.2018.1458411>
- Metag, J. (2016). Content analysis in climate change communication. In J. Metag, *Oxford Research Encyclopedia of Climate Science*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228620.013.486>
- Mudde, C., & Rovira Kaltwasser, C. (2013). Exclusionary vs. Inclusionary populism: Comparing contemporary Europe and Latin America. *Government and Opposition*, 48(2), 147–174. <https://doi.org/10.1017/gov.2012.11>
- Schäfer, M. S., & O'Neill, S. (2017). *Frame analysis in climate change communication: Approaches for assessing journalists' minds, online communication and media portrayals*. <https://doi.org/10.5167/UZH-148182>
- Schaller, S., & Carius, A. (2019). *Convenient Truths – Mapping climate agendas of right-wing populist parties in Europe – EUbusiness.com | EU news, business and politics*. <https://www.eubusiness.com/Books/convenient-truths>
- Uri, D. M. (2020). Konzervatív válaszok az ökológiai válságra. *Kommentár*, 1, 41–48.

- Vasali, Z. (2019). *Az ököpolitika nem a Fidesz szolgálóleánya*. Élet és Irodalom. <https://www.es.hu/cikk/2019-09-06/vasali-zoltan/az-okopolitika-nem-a-fidesz-szolgaleanya.html>
- Vihma, A., Reischl, G., & Andersen, A. N. (2020). *Climate Change and Populism: Comparing the populist parties' climate policies in Denmark, Finland and Sweden*. FIIA Report 64. https://www.fiaa.fi/wp-content/uploads/2020/06/report64_climate-change-and-populism-in-the-nordic-countries.pdf